

stavo, ki seznanja z nepremično judovsko dediščino pri nas.

Marjan Toš se nato sprehodi še po dokumentarni razstavi *Oprostite nam, oprostite nam, o vi mrtvi – Judovski vojaki avstro-ogrske vojske na soški fronti*, katere avtorja sta dr. Petra Svobljak in mag. Renato Podbersič. Kot pravi Toš, je ta razstava prva, ki odstira doslej povsem neznani del zgodovine soške fronte in hkrati pomembno prispeva k celovitejšemu poznavanju judovske zgodovine v srednji Evropi. S tem, ko poskuša predstaviti judovske vojake avstro-ogrske vojske, ki so se med prvo svetovno vojno borili na naših tleh, prinaša zanimive in večplastne informacije ter slikovno gradivo o judovskih vojakih na bojiščih, njihovi duhovni oskrbi, sinagogah na fronti in v zaledju, spominskih značkah za judovske vojake, odnosih do Judov v zaledju, vojaških pokopališčih in o judovskih vojakih, ki so bili razglašeni za junake.

Za konec še Franc Kuzmič predstavi monografijo Ludvika Rudolfa z naslovom *Nekaj besed o Mali Nedelji in njenih ljudeh*. Gre za »enciklopedijo« kraja skozi čas v skoraj vseh pogledih, saj je avtor zbral in zapisal zgodovino kraja od začetkov do današnjih dni. Kuzmič sklene, da se avtor neupravičeno opravičuje z besedami: »...da je pred tabo delo preprostega, skromnega človeka z osnovnošolsko izobrazbo...«, saj gre za podroben in nazoren pregled lokalnih dogodkov, ki jih avtor kot domačin najbolj pozna.

Peti tematski sklop pa je namenjen *Bibliografiji*, kjer je Franc Kuzmič pripravil izbor del dr. Mihaela Kuzmiča (1942–2005), ki je bil dejaven na več področjih. Izbor se nanaša na tako imenovano prekmuriano, torej prispevkov, ki se nanašajo na Prekmurje.

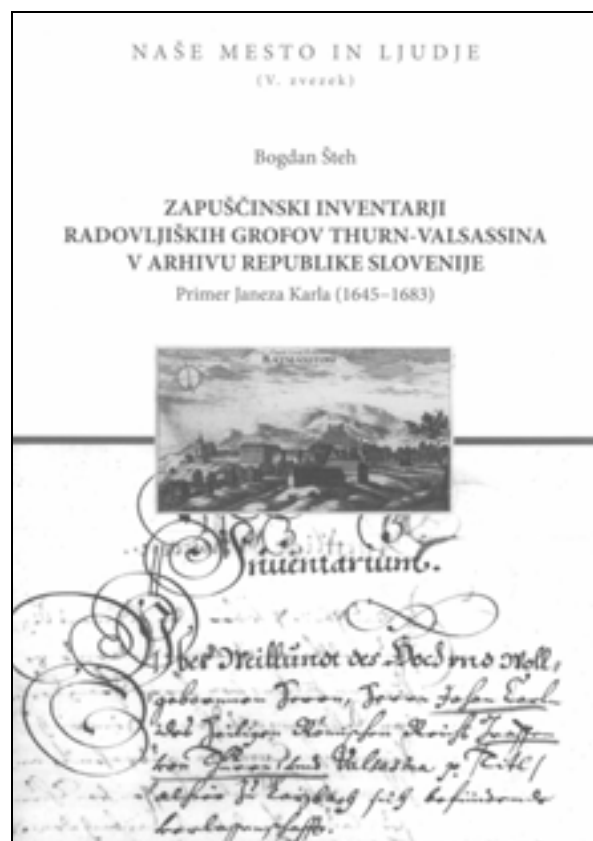
Pomurski muzej je tudi s to izdajo zbornika soboškega muzeja, ki bo zagotovo pritegnil marsikaterega bralca, naredil korak naprej v približevanju pomurske preteklosti z različnih vidikov. Prispevki, zbrani izza platnic, lepo osvetljujejo in prikazujejo področja, ki so bila do sedaj le bežno znana ali povsem neznana. To je pravzaprav tudi namen te publikacije, ki s svojo vsebino sodi že med tako imenovane bisere domoznanske literature. Manjša pomanjkljivost zbornika je morda le v tem, da avtorji ne pišejo člankov po enotnih navodilih in da so le prvi trije opremljeni s povzetki v angleškem oziroma nemškem jeziku. Tovrstno izboljšanje bi namreč naredilo zbornik še kvalitetnejši in ga obogatilo tudi z znanstvenega vidika.

Klaudija Sedar

Bogdan Šteh: Zapuščinski inventarji radovljjskih grofov Thurn-Valsassina v Arhivu Republike Slovenije. Primer Janeza Karla (1645–1683). Zbirka Mestnega muzeja Radovljica Naše mesto in ljudje, V. zvezek (ur. Tita Porenta). Radovljica: Muzeji radovljjske občine, 2013, 36 str.

Muzeji radovljjske občine (v nadaljevanju MRO) letos praznujejo 50 let delovanja od tedaj, ko so se v to muzejsko »hišo« združili najprej trije muzeji: Kovaški (ustanovljen leta 1952 kot prvi tehniški muzej na Slovenskem) in Čebelarški muzej (ustanovljen 1959) ter Muzej talcev (ustanovljen 1961), čez dobro desetletje (1976) pa še Galerija Šivčeva hiša. Najmlajši Mestni muzej Radovljica je bil sicer v ustanovitvenih aktih MRO-ja predviden že leta 1995, vendar so se prave okoliščine, ki so omogočile sistematično in strokovno delo te enote, vzpostavile šele s prenovo Radovljjske graščine (2006) in odprtjem stalne razstave o Linhartu konec leta 2007. Kljub temu so sodelavke MRO-ja občasno zbirale gradivo o Radovljici in Radovljčanah že pred tem in se že leta 1999 odzvale na pobudo domačinov, da se zbrano gradivo pokaže na občasnih razstavah in objavi v monografskih publikacijah ali občinskih zbornikih. Tako se je porodila zamisel o ustanovitvi

knjižne zbirke *Naše mesto in ljudje*, v kateri je do letos izšlo že 5. zvezkov. V večini gre za objavljane virov oz. izsledkov raziskovanj lokalne zgodovine. Prvi zvezek, *Radovljiško izročilo*, je izšel leta 1999 in prinaša 11 pesmi, ki so bile zapisane v Radovljici in »slikovito predstavljajo del žitja in bitja Radovljičanov v času svojega nastanka od preloma 19. stoletja do polpreteklih dni 20. stoletja. Izpričujejo namreč lokalno kulturno identiteto naselij Predtrg, Mesto in Podmesto, ki so se kasneje združila v radovljiško mesto«, kot je v predgovoru napisala Marija Cvetek, slavistka in dobra poznavalka gorenjskega ljudskega izročila. Odsotnost Mestnega muzeja in načrtovanje 250-letnice rojstva najbolj znanega Radovljičana, Antona Tomaža Linharta (1756–1795), sta spodbudila raziskave lokalnega prebivalstva, ki jih je opravila zunanja sodelavka MRO-ja Nadja Gartner Lenac in jih strnila v drugi in tretji zvezek z naslovoma *Stanovalci Šivčeve hiše od začetka 18. stoletja do leta 1973* (2004) in *Radovljiške družine v 18. stoletju* (2007). Po letu 2008, ko je začel delovati Mestni muzej s svojim kustosom, sta izšla še dva zvezka: Tita Porenta: *Radovljiški barvarji v 18. stoletju* (2009) in Bogdan Šteh: *Zapuščinski inventarji radovljiških grofov Thurn-Valsassina v Arhivu Republike Slovenije. Primer Janeza Karla (1645–1683)*, ki ga predstavljamo v nadaljevanju prispevka.

Z izdajo 5. zvezka zbirke Mestnega muzeja Radovljica *Naše mesto in ljudje* smo širši javnosti želeli na konkretnem primeru predstaviti zapuščinski inventar kot pravni dokument in kot dokument časa, ki je pomemben vir za spoznavanje preteklosti Radovljice. Raziskavo smo zaupali mag. Bogdanu Štehu, ki je leta 2010 pri doc. dr. Marku Štuhcu na Oddelku za zgodovino FF UL zaključil magistrski študij občne in narodne zgodovine od antike do 18. stoletja z magistrskim delom *Zapuščinski inventarji kranjskega plemstva s konca 18. stoletja kot zgodovinski vir*. Zvezek je uredila mag. Tita Porenta, kustodinja Mestnega muzeja Radovljica. Kot recenzent je sodeloval dr. Miha Preinfalk iz Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU. Pri pojasnjevanju določenih besed, pomenov in predmetov je bila dragocena pomoč tudi drugih strokovnjakov, in sicer: dr. Borisa Golca, dr. Matjaža Ambrožiča, Maje Hren Brvar, dr. Maje Štamcar, dr. Janeza Mlinarja in drugih, ki se jim ob tej priložnosti najlepše zahvaljujem.

V uvodu avtor najprej pojasni namen raziskave in uporabljene metode. Sledi predstavitev zapuščinskega inventarja kot pravnega in zgodovinskega dokumenta. V osrednjem delu publikacije se je avtor osredotočil na objavo zapuščinskega inventarja grofa Janeza Karla Thurna-Valsassina (1645–1683), ki velja za utemeljitelja radovljiške veje te plemiške družine. Grofje Thurn-Valsassina spadajo med najstarejše še živeče evropske plemiške rodbine, ki so na Slovenskem prisotni že od 16. stoletja, v Radov-

ljici pa po letu 1616, ko grof Janez Ambrož (1537–1621) od nadvojvode Ferdinanda kupi gospostvi Radovljica in Wallenburg (Pusti grad nad Lipnico). Obe posestvi sta nato sestavljeni v fidejkomis ostali v lasti rodbine nadaljnjih tristo let, zato je poznavanje zgodbe radovljiških zemljiških gospodov za lokalno skupnost izjemnega pomena. Temeljni prispevek o razvoju in pomenu radovljiških Thurnov (*Radovljica in grofje Thurn-Valsassina*, 509–526) je prispeval dr. Miha Preinfalk leta 2005 v monografiji, ki je izšla ob 250 letnici rojstva Antona Tomaža Linharta (izdali Muzeji radovljiške občine in Slovenski gledališki muzej). Za tokratno publikacijo je dr. Preinfalk prispeval še rodovnik grofov Thurn-Valsassina od konca 15. stoletja do 1888, ko je umrl zadnji moški potomec radovljiške veje rodbine, posestvo pa so od tedaj naprej pa do 2. svetovne vojne vodili sorodniki iz Pliberka. Njim in drugim potomcem, danes še živečim v Avstriji smo namenili povzetek, ki ga je v nemščino prevedel Wolfgang Zitta.

Objavo zapuščinskega inventarja Janeza Karla smo izbrali zato, ker je najobsežnejši in hkrati precej pričevalen. V Arhivu Republike Slovenije hranijo še šest drugih inventarjev družine Thurn-Valsassina. Še trije izmed njih, zapuščinski inventarji Janeza Ambroža (1616–1654), Ota Henrika (1641–1670) in Franca Antona Sigfrida (1675–1741), so že transkribirani in prevedeni, vendar jih zaradi objektivnih razlogov na tem mestu nismo objavili. Ostali trije v povezavi z Radovljico niso tako pomembni, njihovi nosilci so bili: grof Friderik Ludvik, ki je pripadal devinski liniji družine, grofica Poliksen (rojena kot grofica Rabatta) je bila prva žena Sigmunda Pavla grofa Thurn-Valsassina in je večino svojega časa preživela v Ljubljani, podobno malo je imela z Radovljico opraviti tudi grofica Felicita Jožefa Lichtenberg, rojena kot grofica Thurn-Valsassina (sestra Sigmunda Pavla, ki se je 1726 poročila z grofom Francem Karlom Lichtenbergom). Tudi ti inventarji prinašajo zanimive podatke o življenju plemstva v tistem času in bi nedvomno dodatno osvetlili tudi vedenje o načinu življenja širše rodbine Thurn-Valsassina.

Podatki, ki smo jih izluščili iz posameznih zapuščinskih inventarjev grofov Thurn-Valsassina, so nam omogočili vpogled na številna področja v življenju posameznika v preteklosti. Dokumenti iz družinskega arhiva potrjujejo že znane podatke o vzponu družine do visokih časti in funkcij ter o stikih nekaterih članov družine z vladarji habsburške dinastije. Pohištvo in ostala oprema domovanja dokazujejo za ta čas in prostor zelo razvito kulturo bivanja; npr. že zelo zgodaj se pri Thurnih med pohištvom omenjajo omare, ki se pri ostalih plemiških rodbinah uveljavljajo šele v 18. stoletju. Podobno velja za jedilni pribor in posodo. Med zanimivejšimi so tudi ugotovitve, da so grofje Thurn-Val-

sassina uporabljali vse tri dele jedilnega pribora: nož, žlico in vilice. Sredi 17. stoletja to še zdaleč ni bil standard niti med plemstvom. Družina je v času, ko je bil proces spreminjanja vedenjskih navad v polnem teku, že dosegla visoko stopnjo kultiviranega vedenja. Tudi njihova oblačila so bila v skladu z modnimi smernicami sodobne Evrope. Popis knjig, ki so jih hranili Janez Karl in njegovi radovljiški predniki v družinski knjižnici, dokazujejo, da so grofje spremljali sodobne intelektualne trende izven Radovljice, hkrati pa so se zanimali tudi za dogajanja v svoji neposredni okolici.

Vendar pa za podrobno analizo vseh vidikov življenja radovljiških zemljiških gospodov in njihove vključenosti v življenje mesta in okolice samo podatki iz zapuščinskih inventarjev ne bodo zadostovali, saj bi lahko prišli do napačnih zaključkov. Posebno pozornost bi veljalo nameniti dopolnjevanju podatkov, ki nam osvetljujejo stike med zemljiškim gospodom in prebivalci Radovljice, pa tudi odnose v sami družini. Za razumevanje odnosov znotraj družine in rodbine ni dovolj, če poznamo zgolj doku-

mente iz družinskega arhiva, saj je družinsko življenje še vse kaj drugega kot zgolj nesoglasja glede premoženja. Podatki o dajatvah podložnikov bi bili še boljše razvidni iz ohranjenih urbarjev gospostva, dohodke družine bi lahko spremljali po dokumentih oblastnih organov, zapisniki s sodišč bi nam pomagali razkriti več podrobnosti o procesih, ki jih poznamo zgolj iz popisa listin v inventarju. Obogateni s temi (in še katerimi) viri bi bistveno dopolnili podatke zapuščinskih inventarjev in podobo posameznih članov družine, kakršno so videli obiskovalci njihovega radovljiškega dvorca in takratni prebivalci Radovljice.

V prilogi je objavljen del originalnega dokumenta in sicer popis knjižnice Janeza Karla. Sledi seznam virov in literature.

V. zvezek zbirke Mestnega muzeja Radovljica je bil javnosti predstavljen v okviru prireditve Muzejev radovljiške občine ob mednarodnem dnevu muzejev, 17. maja 2013 v Radovljiški graščini.

Tita Porenta